

Víctor Alba, un revolucionari sorneguer

El 10 de març moria als 86 anys Pelai Pagès i Elies, més conegut pel seu nom de guerra, Víctor Alba. Militant del POUM i confident de George Orwell, l'activista, escriptor i periodista deixa el llegat de la seva obra i l'exemple de la seva fidelitat als ideals de l'esquerra. Els també escriptors i periodistes Pelai Pagès i Llibert Ferri li reten un particular homenatge.

Avui he rebut una carta de condol. Em transmetia la solidaritat per la mort del meu pare. No era la primera vegada que em passava: el dia en què es va conèixer la mort d'en Pere Pagès i Elies, més conegut com a Víctor Alba, em va telefonar un periodista d'una emissora de ràdio per fer-me unes preguntes sobre el meu oncle. A vegades havia passat per ser fill seu i en altres ocasions per ser-ne nebot. La veritat és que no m'importava massa. Jo sempre, sistemàticament, negava qualsevol relació de parentiu, però a continuació afegia que, de tota manera, feia molts anys que ens coneixíem i que manteníem una bona amistat. La coincidència en el patronímic, en els temes d'interès —ell militant històric del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista), jo biògraf d'Andreu Nin— podien abonar l'equívoc que s'ha mantingut fins la seva mort.

Perquè ara mateix feia ja força anys que coneixia en Pere. Era a començament dels anys setanta. Jo estava acabant o tot just havia acabat la carrera, i ell començava a freqüentar, després de llargs anys d'exili, Catalunya i s'havia establert a Sant Pere de Ribes. Amb un bon amic, el malaguanyat Xavier Virós, ens va rebre al pis que mantenia al carrer València, en ple Eixample barceloní. Ens va impressionar sobretot el seu posat de professor americà —en aquella època acostumava a anar pel carrer amb un bastó de mà—, la seva franquesa de tracte, el seu caràcter obert i la seva predisposició a ajudar-nos. En aquells moments en sabíem ben poca cosa: coneixíem que durant els anys republicans i a la Guerra Civil havia militat al Bloc Obrer i Camperol i al POUM i a la biblioteca de la Facultat havíem descobert i devorat un llibre seu.

l'únic que hi havia: una *Histoire des Républiques espagnoles*, que havia publicat a França, l'any 1948! En el moment en què el vam conèixer escrivia la seva *Història del marxisme a Catalunya*, que va publicar en quatre volums al cap de pocs anys. I en una de les nostres visites ens va deixar el manuscrit perquè li'n féssim la crítica i li diguéssim què n'opinàvem. Per a nosaltres, joves estudiants d'història, va ser, no cal dir-ho, tot un privilegi.

A partir d'aquest moment, el tracte amb Víctor Alba —que encara passava llargues estades als Estats Units, on havia impartit docència sobre ideologies i moviments socials a les universitats de Kansas, de Washington i de Kent, però on també escrivia a les revistes socialistes *The New Leader*, *Dissent* i *New Politics*— va ser freqüent. I, en primer lloc, en vàrem descobrir la seva militància anterior. Nascut a Barcelona el 1916, havia iniciat les seves activitats polítiques l'any 1932, quan va ingressar a les joventuts del Bloc Obrer i Camperol. Fundador de l'Associació d'Estudiants Revolucionaris, el desembre de 1934 havia participat a Brussel·les al Congrés Internacional d'Estudiants contra la Guerra i el Feixisme i al mateix temps havia iniciat ja la seva prolífica tasca periodística com a redactor dels diaris *Última Hora*, *La Humanitat* i *La Rambla*. Havia participat activament en els esdeveniments del 6 d'octubre de 1934, pels quals va haver d'amagar-se durant un temps. Després de la fundació del POUM, el setembre de 1935, va passar a ser membre del comitè executiu de la Joventut Comunista Ibèrica, responsable del seu setmanari *Juventud Comunista*, i en esclatar la guerra va ser redactor de *La Batalla*, el portaveu

del POUM. Després dels fets de maig de 1937, arran de la repressió que va patir el POUM –i que culminà en l'assassinat d'Andreu Nin– s'allistà a l'exèrcit republicà i a la darrera etapa de la guerra fou destinat a Castelló de la Plana i a Alacant. Acabada la guerra fou detingut i reclòs a la presó d'Alacant i al Palau de les Misions de Barcelona fins el desembre de 1941 i, arran de les seves activitats clandestines, va tornar a patir presó des de novembre de 1942 fins a l'agost de 1945. Moment en què inicià el llarg exili que el menà per terres de França, de Mèxic i dels Estats Units.

No cal dir que aquesta experiència dels anys republicans a Catalunya va ser determinant en la seva formació. Havien estat més de deu anys durant els quals va viure tot tipus d'experiències: havia participat intensament en un procés revolucionari, havia sofert en la seva pell la calúmia i la persecució dins del camp republicà mateix, havia perdut una guerra, havia sofert les presons franquistes... I tot això entre els setze i els trenta anys. O sigui, durant la seva joventut. Aquesta experiència el convertia, d'una banda, en membre d'una generació que es va extingint, però al mateix temps en representant d'un pensament crític, lliure i heterodox, d'aquells que a l'Europa del seu temps –tot just acabada la guerra mundial– s'estilaven ben poc. Perquè de bell antuvi la seva experiència militant l'havia convertit en un antiestalinista convençut. En el context de l'època, poc abans d'esclatar la guerra freda, ésser antiestalinista equivalia a ésser genèricament anticomunista i molts pocs eren els intel·lectuals europeus que s'hi manifestessin amb contundència. Per aquesta raó, la seva relació amb Albert Camus –que en el seu moment havia denunciat el crim comès en la persona de Nin– havia d'ésser prou fructífera, igual com el referent que representava, per als intel·lectuals lliures, George Orwell. *L'Homage to Catalonia*, que l'escriptor anglès havia escrit sobre les seves vivències a Catalunya durant la Guerra Civil, va descobrir a Víctor Alba aquell anglès, espigat i que parlava francès, a qui un bon dia d'aquell hivern de l'any 1936 Víctor havia acompanyat, sense saber qui era, pels carrers de Barcelona.

DOMÈNEC LIMBERT

Durant l'exili a París, Víctor Alba va treballar a la revista *Combat*, que dirigia Albert Camus.

Ja fa uns quants anys, en Víctor m'explicava que donaria tots els llibres que havia escrit –i ho ha fet en un centenar d'ocasions– per haver escrit *l'Homage to Catalonia*. Era una enveja sana i al mateix temps un homenatge a un dels millors llibres escrits mai –li dolgui a qui li dolgui– sobre la Guerra Civil a Catalunya. I no és per casualitat que sobre Víctor Alba –com sobre Orwell mateix, el centenari del qual se celebra, justament, enguany– hagin anat planant en més d'una ocasió campanyes indignes que posaven en dubte la seva honestetat política i professional. Era el preu que s'havia de pagar per mantenir la independència i la llibertat de pensar i de dir allò que se sentia. Encara que no fa massa setmanes recordàvem amb l'amic Josep Fornas –que fou el primer editor català de Víctor Alba– que les falòrnies que, a començament dels anys setanta, van circular contra en Víctor l'havien afectat a ell mateix, per haver-li publicat els llibres...

Però aquestes campanyes no van impedir que, des del seu retrobament amb Catalunya, a partir d'aquest moment, prosseguís una tasca literària i publicista –ell mai no es va considerar un historiador– de reivindicació històrica del significat polític i ideològic del POUM. Era una manera de reivindicar, sense menar una militància activa, una memòria, una trajectòria i un combat. Foren nombrosos els llibres que va publicar en els darrers

anys setanta, en el decurs dels vuitanta i fins a ben entrat els noranta en què sempre, inexorablement, es reclamava de la mateixa tradició ideològica. I en els nombrosos articles de premsa i actes públics en què participava sempre va continuar dient el que pensava, al marge de les reaccions que podia provocar. I sempre es va mantenir contundent en la seva crítica contra l'estalinisme i contra tots els neostalinismes del present. Ja ho havia estat, cal recordar-ho, quan ésser-ho representava jugar-se la vida. El 1990 va publicar les seves memòries, *Sísif i el seu temps*, que eren també tot un important llegat reivindicatiu.

Víctor Alba era, doncs, un home –a ell no li agradava la paraula intel·lectual– compromès amb el seu temps i amb la seva societat i fidel a la seva pròpia història. Però al mateix temps, com si d'un instint de supervivència es tractés, era extraordinàriament sorneguer i sarcàstic, i darrerament es dedicava a escriure *diccionaris* sobre la “mala llet”, les “cabronades”, les “ximpleries” o les “bajana-des”. La darrera vegada que vaig parlar amb ell, pocs dies abans de morir, va dir-me que ho feia per divertir-se. Perquè la vida també havia d'ésser –en Víctor ho tenia clar–, divertiment i gaudi. Jo espero, Víctor, que en aquesta vida també t'ho hagi passat bé.

Pelai Pagès